

Стратегия за развитие на регионална политика за управление на културното наследство

Обща политика (ОП на регион Елена – Котел в областта на Културно-историческото наследство (КИН) за периода 2007-2013 г.

I. УВОД

Общините Елена и Котел са динамично развиващи се общини, насочени към постигане на ефективна и конкурентна икономика и по-висок жизнен стандарт за цялото население. Пред тях стои и предизвикателството да се превърнат в равностоен партньор на европейските общини и региони.

Общата политика в областта на КИН в региона е формирана в резултат на 5 структурирани дискуссионни сесии и работни срещи с участието на експерти, представители на образователната, културната и научната общност, бизнеса, гражданските организации и местната власт. *В рамките на Обществения форум „ЕК” от представителите на двете общини в различни работни групи бе извършен цялостен анализ на културно историческото наследство на двата региона, въз основа на който бяха генерирани идеи за съвместно развитие и реализация на конкретни дейности под формата на проекти, с което да се задоволят настоящите нужди в сферата на съхраняване и популяризиране на местното културно историческо наследство, както и възможностите му за рационално използване” от туристическия сектор.*

Общата политика за периода 2007 – 2013 предвижда партньорски инициативи на двете общини, разположени от двете страни на Балкана: Елена и Котел. Настоящият документ е обсъждан и разработен в съответствие със стратегически национални и регионални планови инструменти за същия период. В него се отразява разбирането на участниците във Форум процеса за необходимостта от полагането на съвместни усилия за решаване на регионално значими въпроси в областта на културно историческото наследство.

В хода на обществените дискусии бе постигнато съгласие, че богатата история и култура и прекрасна природа в съчетание с живите запазени и до днес традиции, обичаи и занаяти, както и местната кухня са предпоставка за обществено–икономически просперитет на региона. Реализирането на такава политика изисква общи действия, усилия, ресурси, експертност и партньорство, както и включването в мрежа с общини, разполагащи със сходен културен потенциал.

II. ВИЗИЯ

Заинтересованите страни от двете общини добре познават спецификата на местните ресурси и историческото минало на региона. Те възприемат уникалните природни дадености и историческо наследство на регион Елена – Котел като важна предпоставка за икономическо възраждане. Същевременно те осъзнават, че тези богатства трябва да се използват по един ефективен и разумен начин, съобразен с основните принципи на устойчивото развитие. На тази основа се формулира следната визия:

Културните съкровищници Елена и Котел – регион с богато културно-историческо наследство, гостоприемни хора и перспективи за развитие на културен туризъм .

Поглед в бъдещето на жителите на региона: Котел и Елена: отворената порта на традиционната култура на Източния Балкан:

- две китни балкански градчета, място за пълноценен отдих и туризъм
- места със съхранено културно – историческо наследство, успешно развиващи културен туризъм
- подобрена инфраструктура
- финансово достъпни не само за чуждите туристи, но и за тези от България
- подобрена езикова, професионална култура

III Анализ на културното и природно наследство на региона със значение за устойчивото развитие на региона

Общините Елена и Котел са разположени в подножието на Стара Планина, в централната и източната ѝ част.

Архитектурно наследство

Градовете Елена и Котел са едни от малкото балкански градчета, които са съхранили част от архитектурното си наследство - 780 паметници на културата в Котленски регион, от които 10 с национално значение и 164 архитектурни паметници на културата в Елена, от които 7 с национално значение. Останалите са с местно значение.

Запазени са голям брой къщи с възрожденска архитектура, цели архитектурно – исторически резервати, ансамбъл и атмосфера – тесни калдъръмени улички, дървени къщи с големи стрехи, които са обявени за паметници на културата, както с национално, така и с местно значение и притежават висока културна стойност.

Емблематични знаци за Котленска възрожденска архитектура са:

- Кьорпеева къща (1872 г.) и Галатанско училище (1869 г.) в кв., „Галата”, църквите „Св.св.апостоли Петър и Павел” (1834 г./) и „Св.Троица” (1871 г. и реставрирана 1896 и 2006 г).

За Еленската възрожденска архитектура са: къща на Иларион Макариополски от (първата половина на XVIII в.), сградата на Даскалоливницата (1844г.), Часовниковата кула (1812 г.), църквите „Св. Никола” – XVI в. (реставр. 1804 г.) и „Успение на Пресвета Богородица” (1837 г).

Възрожденската дървена къща

Котел и Елена са възрожденски балкански градове със специфична архитектура, основен елемент в която са характерните в традицията на строежа дървени къщи, които са ценности с общобългарско и балканско значение. **Обединяващи елемент на възрожденските къщи за Котел и Елена** са талпената им конструкция, дълбоката каменна основа - предпоставка за тектоничната им устойчивост, архитектурно – художественото им оформление, а също и планово – композиционното.

Възрожденската къща в Котел се отнася към Жеравненска типологична група на Източна Стара планина с разпространение в Жеравна, Котел, Ичера, Катунище, Медвен, Градец, Тича.

В исторически план се систематизират се три групи дървени къщи:

Предвъзрожденска приземна – е градена на място на добивания във вековните гори материал, обработван грубо на ръка, попарван в неогнила тор. Талпите са нанизвани вертикално и сглобявани с дървени клинове.

За такава къща котленци казват „дето сечена там и правена”.

До днес са запазени два образеца на приземна сечена къща - в с.Градец и с.Медвен.

Ранновъзрожденска двуетажна с отворен сайвант – надгражда се върху каменни основи. Приземието се използва за дюкян. Еркерно изнесения горен етаж е засенчен от двойно надвесена стряха - чрез гредоред на тавана и издадени покривни ребра, което подчертава хоризонталния характер на къщата. Оформен е нов елемент - къшк над стълбището.

Зряло и късновъзрожденска затворена двукатна симетрична – въздействащ акцент в архитектурния ансамбъл на града. Оформя се чрез вътрешен салон и вътрешна стълба към втория етаж.Избата е с обширна маза е с изход към улицата, често с таен подземен проход, ръчна мелница и кладенец. Характерна за всяка къща е „тъмната стая” – не доправена. Отличителен белег е каменната пластика върху фасадата.

Възрожденската къща в Елена - Отнася се към Тревненско-еленската типологична група на Средна Стара планина с разпространение в Трявна, Елена, Боженци, Дряново, Габрово, Марян.

Еленската къща се отличава от тревненската с покрив от еднолучни керемиди докато в тревненските са каменни плочи. Горницата се отличава с широки чардаци и софи с различни нива.Чардакът заема цялата предна част на етажа или навлиза в ядрото на къщата. Талпени стени на етажа и в приземието – вкопано в земята, каменни стени в приземни части.

Срещат се типично еленски наименования – чатма, патума, батали

Отликата между Жеравненската и Тревненско-еленската типологични групи на дървената възрожденска къща

- Жеравненската типологична група е характерна с плановото ядро: къщи – пруст, а в по-развитата къща – с групата: голяма стая – пруст – малка стая и сайвант пред главното лице; в затворената симетрична къща – вътрешен сайвант и стълбище; къшк.

- Тревненско-еленската типологична група е характерна с плановото ядро: къщи – соба с вътрешна връзка, ъглово огнище и зидана печка; вкопано приземие с талпени и каменни стени в отделни части; широк чардак (сайвант)

Дворовете

Съществено влияние върху организацията на дворното пространство оказва битуването на народа. Възрожденските дворове имат затворен характер – целенасочено изолирано пространство от улицата чрез висока талпена ограда в Котел, каменна с гредоред в с.Жеравна.

Архитектурният облик на двора се формира от тежка дъбова порта, ограда с керемиден покрив, правоъгълни градешки плочи, кладенци, асмалъкци, стълби (басамаци) и цветни градини.

Комшулукът е предпоставка за вътрешната комуникация: обход на махалата, без да се излиза на улицата.

Археологическо наследство

На територията на община Котел има останки от над 120 крепости, укрепителни съоръжения, могилни некрополи, селища, светилища, църкви и манастири от неолита (VII хил.пр.Хр.) до Българското Средновековие, които са по – слабо проучени.

Основните археологически паметници за Котленско са:

- Двете могили, запазени и до днес в землището на с. Жеравна от римското владичество по тези земи;

- Кипиловско кале – с площ 1.0 хектара е най запазеното на Балканския полуостров. Представлява останки от римска крепост;

- Крепостта „Римско кале” – намира са в близост до местността “ Злостен;

- Средновековна крепост „Вида” или „Диавена” – намира са на връх Вида (861) на югоизток от град Котел.

- Защитната, късноантична преграда “Ветрила” – с надморска височина 860 метра, в близост до местността Кореник;

- Тракийско светилище „Чобра таш” намира се в местността “Чобра таш”, на 8 км северно от гр. Котел, в северното подножие на превала на Котленския проход. – Средновековната крепост „Хайдут Върбан”, Средновековна крепост „Козяк” и др.

- Останки от римска крепост „Братованов град” в Еленския край.

- Врѳх „Вида” – историческо място, свързано със съпротивата срещу византийските нашественици.

- Прохода „ Железни врати” (Демиркапия) - с площ 0.1 ха на изхода на град Котел по посока град Сливен. На това място е станало сражение между войските на Ивайло и византийски пълководец Мурин през 1250 г.

- „ Околчеста поляна „ – с площ 2.0 ха е разположено в землището на с. Нейково. Тук е било сборно място и лагер на четата на Хаджи Димитър.

- Историческо място – „Руски окоп” в кметство Беброво, община Елена.

Занаяти

Културното историческото наследство на Котел и Елена се идентифицира на базата на сходството на бита и поминѳка им като възрожденски балкански градове с развито овчарство и производните му занаяти, съставляващи традиционна характерна цялостна система с общобългарско и балканско значение.

Емблематичен знак за котленски занаят е **килимарството и тъкачеството**, а символ на занаятите в Елена е **грѳнчарството**. Обединяващи занаяти за двата града са **дърворезбата и дюлгерството**.

Килимарството – изработката на котленски килими е традиционен домашен занаят, част от собствено **тъкаческият занаят** – тъкане на черги, китеници, козѳци, престилки, завивки, възглавници, аба и шаяк, платно за пешкири и ризи. Изработката е целогодишна; всяка къща е работилница с развит цикъл от обработка на вълната до тъкането. По сведения, към 1878 г. Котел е имал около 1500 домакинства с толкова и работилници.

Грѳнчарството в Елена е функция (производна) на керамиката от т.нар. Търновска школа (цветна с флорални елементи и зооморфни елементи).

Дърворезбата е вторичен занаят, развил се на основата на местния дърводобив и дърводелство; развива се като художествен занаят под влиянието на Тревненската школа. Дърворезбата е не само умение за работа с длето и дърво, тя е и отражение на естетическите и творчески умения и виждания.

В Котел и Елена от п. пол. до ср. на 20 век има Столарски професионални училища. В котленското специалностите са битова мебел, художествена дърворезба, килимарство, шивачество, кошничарство, бѳчварство, изработка на народни музикални инструменти. Това е основата и на развитието на различните занаяти в занаятчийските работилници.

Дюлгерството / строителството – включително каменоделството е значим за възрожденска Елена и сегашен Котел (по отношение на каменоделство). Типичните народни дѳбови къщи в Котел

(тип „камчийска жеравненска къща“) са градени от еленски майстори. Съществуват и характерни различия с типологичната тревненско-еленска къща. Такива образци на недвижими паметници на културата от национално значение има в Котелско и Елена – общинска публична и частна собственост. Те като веществени паметници на културата доказват общото в духовното развитие на двата града през възрожденския 19 век.

За котленско занаятите се развиват предимно в Котел и селата Жеравна, Градец, Медвен, Тича, а в Еленския край – предимно в град Елена.

Занаятите се развиват успоредно с възникването на градовете – Котел към средата на 15 век. Разцвет получават към 18 – 19 век.

Отмрели занаяти са тепавичарство, даракчийство, абаджийство, гайтанджийство, кундурджийство в исконния им вид – развивали се докъм началото на 20 век. Изброените по-горе по териториален признак занаяти са действащи и сега. Новопоявили се занаяти от края на 20 век към момента са приложното плетачество – Котел и тъкане на пана с историческа и библийска тематика – Котел. Понастоящем в град Котел съществува Център на занаятите, където могат да бъдат закупени изделия, изработени от местни занаятчии.

В Еленско: В началото на 18 век разцвет бележи копринарството. Вследствие планинските условия в Еленския край е било добре развито скотовъдството, вследствие на което процъфтяло и абаджийството. Един от най-силните еснафи в Елена бил терзийският. В Елена имало френк-терзии, които шиели опънати „френски“ дрехи от тънко изпреден домашен шаяк или от европейско сукно.

В своето „Землеописание“ Неофит Бозвели пише, че в Елена имало „грънчарски фабрики“. Преди Освобождението в града е имало 25-26 грънчарници. И днес този занаят е запазен.

Дюлгерството било поминък на много хора от селата.

Към средата на XIX в. на днешния площад „Христо Ботев“ имало 12 златарски дюкянчета и мястото се наричало „Куюмджийската чаршия“.

Били са обособени и някои специализирани занаяти: ножарство (с.Буйновци), направа на килими, губери, китени черги и възглавници (Елена). Славели се и майсторите казанджии, които произвеждали бакрачета, менци, сахани, тигани, тенджери, копринарски тави.

Иконопиството е запазено и до днес.

Днес в Елена съществува занаятчийски център, предлагащ обучение по дърворезба, тъкачество, рисуване на бяла керамика.

Културни събития – събори, фестивали, празници

Богато и разнообразно е фолклорното наследство на двете общини.

В тях работят 36 културни института и едно специализирано училище – Националното училище за фолклорни изкуства „Филип Кутев“, чиято основна дейност е запазване и представяне на

това наследство. В общините под различни форми фолклорът се представя от 32 колектива от тях 10 за автентичен български и етносен фолклор и 22 за традиционен.

Във фолклорната традиция на Котел и общината се откриват черти както на тракийската, така и на добруджанската фолклорни области.

Традициите на Котленския край са уникални с музикалния и песенен фолклор. Голям дял в него имат бавните трапезни, богато орнаментирани песни, често свързани с хайдушката етика и исторически събития. Характерни са и хумористичните песни в които с присмех се възпяват реални случки и личности, като пеенето често е съпроводено с танц – т.н. ”Мъдро хоро”. Затова и в песен се пее, че в Котел „ката ден хоро играят”. На песен в Еленския край се играе „Кускумбицата”, която е само мъжка игра.

И в двата града формите на женския костюм са повлияни от града през Възраждането.

Специфична е женската котленска носия. Тя е от роклен тип – заместник на сукмана с характерния колан от големи сребърни или златни пафти.

Еленкият костюм се състои от фуста, блуза, басмена престилка и шамия на главата.

Мъжките костюми в Котленско и Еленско са с потури, риза, аба елек и червени пояси, като еленчани поставят върху пояса специално тъкан колан, на който е изписано името на човека, за когото е предназначен. И в двата града на главите си мъжете са носели черен калпак.

Етносното население на територията на община Котел има свое характерно облекло.

Колоритен е годишният цикъл на обредност в Котленска община:

Започва от „Наричането на пръстени” и „Василица” (ромската Нова година) през януари, преминава през „Кукерските игри” и „Трифонов ден” в с.Пъдарево през февруари, „Сирни заговезни“ в Котел, „Хъдерляз” в с.Ябланово.

Изключителен интерес предизвикват кушиите Тодоров ден и Лазарките в Еленския край.

Фолклорните традиции не пресъхват и днес. Това разнообразие от музика, песен, танц и костюм се представя на:

- организираните 17 селски и градски събори;
- ежегодните областни и общински празници на самодейността;
- „Балканът пее и разказва”, „Жеравненски летни вечери”;
- празникът на Еленския Балкан”На юг и север от Балкана”;
- конкурсите: - за надсвирване на ромски оркестри, - за надиграване - “Златна гега” и детския - ”Фолклорна огърлица” и др.

Култово наследство

За неговото съхраняване и популяризиране свидетелстват запазените църкви в двете общини:

В Котленския регион:

- Църковния комплекс със стария метох - намира се в близост до Художествена галерия – с. Жеравна. Предизвиква особен интерес с постоянната си изложба на икони, повечето от които са дело на местния зограф Уста Недко.

- Стария църковен храм „Св. Петър и Павел“ – намира се в центъра на град Котел, в чийто някогашен олтар Софроний Врачански е прекътал първия препис на Паисиевата история “.

- „Св. Пророк Илия“ – намира се в с. Тича, най – старата църква в района.

- Джамия с каменно минаре в с. Тича и джамия в с. Ябланово.

Културни събития с важно културно значение за общините са:

- 21 май – Празник на град Елена – „Свети равноапостоли Константин и Елена”. Организират се изложби, концерти, футболни срещи между ветерани, конкурс “Царица Елена”, детски празници, директни излъчвания по програма „Хоризонт” на БНР и др;

- 1 Ноември – Ден на народните будители и Празник на град Котел - люлката на Българското възраждане. Организират се изложби, представяния на книги, конференции, концерти и други. Празникът се чества с особена почит и от еленчани, защото еленската Даскалоливница, създадена през 1843 година, е първото класно училище в България;

- 14 април – Празниците на Раковски в Котел – ежегодни чествания през м. април, посветени на рождението на големия син на Котел и идеолог на национално – освободителното движение в България.

- Европейски дни на наследството “Европа – общо наследство”Осъществяват се през м. септември. Обхващат многобройни изяви с историческа, научна и културна тематика

- Поклонението на Капиновския манастир в Елена. Поклонението до Капиновския манастир през месец юли е свързано с дейността на манастирите „Свети Николай” и „Свети Илия” и подкрепата от еленчани през вековете. Отслужва се молебен и водосвет за здраве и благополучие на еленчани. Освещава се и се раздава курбан

- 5 декември – „Бягането” в Елена - всяка година населението се покланя пред подвига и внушителните паметници на загиналите при село Марян и западния край на града с шествие, останало в историческата памет на еленчани като „Бягането”.

- Неювски събор- на 1 май се провежда възстановеният традиционен събор на Неювската поляна с богата концертна програма и народно веселие;

- Лятна академия „Жеруна“ – с. Жеравна, Котел - организира се ежегодно през м. юли с многобройни изяви в областта на музиката, литературата и живописа. Лятната академия е плод на традиционен обмен между България и Германия.

- Балканът пее и разказва - дружбата между балканските градове Елена, Дряново, Котел, Трявна, Твърдица и Гурково датира от векове, но в наши дни тя придоби по-голяма широта чрез сближаването им в един общ празник под девиза „Балканът пее и разказва“. Статутът е приет на 15.09.1972 година. Първият празник се организира в Елена на Неювската поляна на 20 и 21 юни 1974 година;

- Празник на Еленския балкан - организира се в два дни през месец юли. Той включва провеждане на туристически поход и колокрос от село Мийковци, през хижа „Чумерна“, до връх „Чумерна“, забавни игри и състезания. На втория ден се провежда събор на самодейните състави от клубовете на пенсионера „На юг и север от Балкана“;

И в двете общини се организират отбелязване на годишнини от рождението на възрожденски дейци и други видни личности.

В Еленския край:

- Храмът „Св.Никола“ – безспорно най-стария храм на територията на Еленската духовна околия, още от края на 15 век

Най-ранното сведение за неговото съществуване е в стар Псалтир, където на първите му страници е записано „...Книгата се подарява на храма „Св.Никола“ в 1518г. От някой си Перо...“ (значи църквата е съществувала преди 1518г.). До началото на 19 век –1800 г. този храм е единствен в целия регион, като той не само утолява духовните религиозни нужди на населението, но е и пръв просветен център.

Храм „Успение на Пресвета Богородица“, построен през 1837 г. до храма „Свети Никола“, на мястото на стар параклис. Храмът е внушаващ със своите размери и днес. До Освобождението 1878г. той е най-големия храм в цяла Северна България, а днес е един от първите в страната, заемащ площ над 900 кв.м.

- Храм „Рождество Богородично“ построен през 1865г. - също построен в съседство с основите на стар параклис и по стара църква.

- Хилендарския Метох „Въведение Богородично“ - устроен преди 1720г., превърнал се и играл дълги години ролята на своеобразен духовен, културен, просветен, революционен и съдебен център в малкия град - до 1894 г- смъртта на Галактион Хилендарец. Последния е опожарен 12 дек. 1912 г.

Традиционна кухня – интерес представляват традициите в приготвянето на „котленски къдряви тиганици” и „еленски бут”.

Природно наследство в контекста на културно наследство като фактор за устойчивото развитие на региона

Географско разположение

И двете общини са балканки, сгъсени в дебрите на Стара планина.

Притежават разнообразен релеф- планинско котловинен релеф за Община Котел, а за Елена – хълмисто равнинен и планински.

Най-високото място за Котел е връх Разбойна, който се издига на 1128 м., а за Елена е връх „Чумерна” (1536 м).

Климатът е умереноконтинентален с влияние на планинската климатична област – снежна зима, прохладно лято и топла продължителна есен. Въздухът е чист и благоприятен за лечение на редица болести. Снежната покривка се появява обикновено в началото на декември и се губи към края на март.

Биологично многообразие - Флората на общините е разнообразна: е представена от дървесна храстовидна растителност и планински пасища и ливади за Котел, горска растителност за Елена.

Животинският свят е представен от зайци, вълци ,дива свиня, диви прасета,елени, сърни , яребици, пъдпъдъци.

Природното многообразиена Котленския регион е представено в Природонаучен музей – Котел.

Защитени територии

За Котленско – защитени природни обекти – 66, с площ 1168 ха.

Природни забележителности - 21 на брой, от които 14 пещери, главно в местностите Зеленич и Злостен.

Изключително атрактивни за посещение са в котленския край:

- Карстов комплекс „Злостен” – 358 ха, отстои североизточно от гр. Котел на 3 ч.,път пеша. Обявен е за природна забележителност и включва в себе си редица обявени по-рано защитени територии. Обхваща вековна букова гора, пещери и обекти с историческо значение;

Водопадите:

- Синият вир – 1.1ха, водопад с височина 7 м. и дълбок вир на р. Медвенска;
- Скоковете – 1.5 ха.,два водопада на р. Медвенска, наречени Долен и Горен скок;

Пещерите, които освен своята природни красоти са свързани с легенди и исторически събития, което ги прави още по-привлекателни и тайнствени.

- Пещерата на Раковски – Намира се в карстов комплекс „Злостен”. Тук през 1854 г. се укрива Г. С. Раковски, и започва да пише поемата „Горски пътник”.

- Орлова (тъмната пещера) - 5 ха. Приютява хиляди прилепи – редки и защитени от Закона животни.

- Приказна – 5.2 ха, Карстова пещера с причудливи сталактитни и сталакмитни форми, VI – тата в България по дължина;

- Ледника – 5 ха., пропадна пещера, третата по дълбочина в България;

- Кървавата локва – пропад с дълбочина 134 м. Според легендата в тази местност са избити гръцките войски на император Никифор през 811 г;

- пещерата на Раковски – пещерата носи името на Г. С. Раковски, около нея той започва да пише през 1859 г. своята книга “ Горски пътник”. Намира се в местността „Злостен”.

- **резерватите** „Орлица” и „Керсенлика” в Котленско и „Бяла крава” и „Хайдушки Чукар” в Еленско, в които и до днес се запазва богатото флористично и фаунистично богатство на районите – вековни букови гори в съчетание с карстови извори и причудливи варовикови скали.

Защитени местности на територията на община Елена са:

- Защитена територия, състояща се от 21 броя дървета от бял и черен бор, засадени по заповед на княз Александър Батенберг на възраст 120 години;

- Вековно дърво „Слона”, гр.Елена Кметство Тодевци;

- Историческо място „Руски окоп”, гр.Елена Кметство Беброво;

- Защитена местност „Високата кория”, гр.Елена Кметство Беброво;

- Защитена местност „Водопад” на р.Мийковска, гр.Елена кметство Руховци;

Природни ландшафти и образувания

Природата на общините Котел и Елена е комбинация от планини, хълмисти територии, котловини, реки и речни котловини. Районът Елена – Котел е наситен е с множество пещери, девствена природа, водопади и карстови извори, което допринася за привлекателността на общините Елена и Котел като туристически обекти.

IV. Инфраструктура за съхранение и развитие на културното наследство и влияние върху устойчивото развитие на региона

1. Обща инфраструктура

1.1. Пътна мрежа: В общините има сравнително добре изградена пътна мрежа.

1.2.Транспорт – и в двете общини е развит единствено автомобилният транспорт. Другите видове транспорт не са развити , но близостта на големи градове като Сливен, Бургас, Горна Оряховица, Велико Търново позволяват комбинирането на пътуването с други видове транспорт –

железопътен. Транспортната достъпност е добра и способства за увеличаване на туристопотока както от близка, така и от по-отдалечени райони.

1.3. Паркинги – наличие на достатъчно и безплатни паркинги и в двата общински центъра.

1.4. Болници – и в двата общински центъра работят звена за спешна медицинска помощ и стоматологични кабинети.

1.5. Банки – клонове на банки и инсталирани банкомати в централните части (по два за всяка община).

1.6. Пощи и Интернет клубове – наличие на телефони и добра Интернет връзка и в двете общини.

1.7. Обществени тоалетни – има в град Котел и в гр. Елена.

2. Инфраструктура за използване на културното и природно наследство

2.1. Музеи

Музейните експозиции са обединяващото звено между отделните обекти на базата на съхранените във фондовете изворови материали и поради активно функциониращата им система за посещаемост и популяризиране на културно-историческото наследство в обща система (и чрез демонстрацията му в автентична среда).

На територията на Елена и Котел работят и функционират Историческите музеи – Котел (с девет музейни експозиции) и Музей на Възраждането и националноосвободителните борби „Иларион Макариополски” в гр. Елена (с шест музейни експозиции). С особено значение са атракциите в някои от музейните експозиции към Исторически музей – Котел, които представят по интересен и привлекателен начин поминъка и културата на предците ни пред туристите.

2.2. Изложби – гостуващи и организирани ежегодно в музейните обекти на Исторически музей – Котел и Музеен комплекс „Даскалоливницата” – Елена.

2.3. Продажба на сувенири и картички - осъществява в музеите и сувенирните магазини, в центровете за занаяти, разположени както в общинските центрове Елена и Котел, така и в селата, представляващи туристически интерес.

2.4. Наблюдение на традиционни занаяти – осъществява се предимно в центровете за занаяти, които се намират в общинските центрове Елена и Котел, както и в отделни занаятчийски работилници. В Галатанско училище се представя процеса на тъкане на килима.

В Елена се предлага „Обучение” на туристи и отнасяне на изработения сувенир за спомен.

2.5. Наблюдение на традиционни обреди/обичаи - Котленска годявка (Кърпеева къща), кушиите на „Тодоров ден”, „Коледуване”, „Василица”, „Кукерските игри” и др.

Възпроизвеждането на обряда „Котленска годявка” се осъществява в Кърпеева къща от местни театрални самодейци. Сюжетът се свързва с уникалния факт, че момъкът – гурбетчия в Добруджа, не присъства на годежа, а вместо него на софрата е калпакът му.

2.6.Наблюдение на традиционна музика/обучение – по време на празници и при проявен интерес (в някои от обектите). Фолклорна програма се представя на чужденците в Галатанско училище – Котел, при заявка фолклорни програми се представят и пред гостите на по-големи обекти в Еленско.

3. Информационна инфраструктура в сферата на културното и природно наследство

3.1. Информационни центрове – ТИЦ и туристическо информационно бюро в гр. Котел, ОТИЦ и ресурсен информационен център, в гр. Елена.

3.2. Екскурзоводи – 10 в гр. Котел и 5 в гр. Елена, работещи предимно в музеите.

3.3. Карти – туристическа карта (с подробна топографска карта), гр. Елена и туристическа карта на екопътеките в района (и на английски език), гр. Котел

3.4. Интернет сайтове – www.elena.bg, www.kotel.bg, www.zheravna.hit.bg

3.5. Информационни табели - Има поставени информационни табели музейни обекти към Исторически музей – Котел с кратка информация за предмета на експозицията и снимков материал пред самите музейни обекти.

Има поставени указателни табели в град Котел и в селата Жеравна, Медвен, насочващи туристите към основните и атрактивни туристически обекти за посещение. Такива са поставени в началото и в центъра на град Котел, в централната част на селата Жеравна и Медвен. Изключително полезни за неорганизираните туристи и за чуждестранните туристи.

4. Туристическа инфраструктура

4.1Средства за подслон и места за настаняване :

На територията на двете общини функционират и предлагат туристически услуги следните туристически обекти:

- Средства за подслон – по 2 броя (Елена и Котел)

- Места за настаняване – 51 (Елена) и 33 (Котел)

Характерни особености на тези обекти за настаняване е ниската категория (предимно една и две звезди), малък капацитет, слабо предлагане на допълнителни услуги. През последните години и в двете общини се забелязва тенденция на непрекъснато увеличаване на броя на къщите за гости и повишаване на категорията им, разположението им извън общинските центрове и в по-тихи места за отдих, интерес към обогатяване на предлагането чрез предлагане на допълнителни услуги – например езда, разходка с каручка, дегустация на вина във винарска изба, параклис, уроци по билкарство и гъбарство и др.

4.2. Заведения за хранене и развлечения

Общините разполагат с достатъчен брой заведения за хранене и развлечения – 27 (община Елена) и 55 (община Котел). За тях също е характерна ниската категория; малък капацитет (20 – 50 места); концентрация в общинските центрове; ограничен брой заведения за бързо хранене; липса на атракционни програми; предлагане на традиционна българска кухня, но не и типични за района ястия. Съществува възможност за организиране на фолклорни и други атракционни програми при предварително заявен интерес от страна на туристите в някои тематични заведения за хранене – ресторанти, механи и др.

4.3. Други обекти, предлагащи туристически услуги

4.3.1. Организирани турове/обиколки

- **В Котленско:** Организирани турове/обиколки се осъществяват от туроператори, които водят чуждестранни туристи от Черноморието. Биват от няколко часова до едnodневни, в зависимост от програмата и броя на обектите, включени в нея, които ще се посетят в Котленски регион.

Осъществяват се и ученически екскурзии, които са също от няколко часа до едnodневни и включват посещения на обекти в град Котел.

В Елена – Това са пешеходните и вело маршрути, организирани и провеждащи се от специализирани планински водачи към ТД „Чумерна”, включващи игри и атракции.

4.3.2. Наемане на кола, велосипед и др.

В Котленския край съществуват такива възможности в с. Жеравна и град Котел: това са наемане на коне, на велосипед, разходка с каруци и др.

В Елена се отдава екипировка под наем от ТД „Чумерна” (велосипеди, раници и др) при провеждането на пешеходни и вело- маршрути до забележителни природни маршрути.

5. Професионална и организационна компетентност в сферата на туризма:

За Елена: Към СОУ ”Иван Момчилов” има паралелка туризъм. В общината има и Частен езиков център „Чили Вили”, предлагащ много добра чуждоезикова подготовка.

За Котел: Към СОУ „Георги Стойков Раковски ” е изградена професионална паралелка по готварство и сервитьорство. Националното училище „ Филип Кутев” подготвя професионалисти по народна музика, песен и танц.

В Информационния бизнес център се провеждат курсове по чуждоезиково обучение – английски език, италиански език на различни нива.

В двете общини има млади хора с добра езикова подготовка и запознати с основите на туризма.

6. Посетители:

За Елена – българи от големите градове (София, Варна и др.); предимно неорганизиранни групи (семейства); средна продължителност 2 – 4 дни; ясно изразена сезонност на посещенията;

За Котел – организирани чуждестранни туристи и ученически групи (няколкочасови до едnodневни), български туристи с цел рекреация (по-дълъг престой);

Туристите посещават почти всички музеи и при възможност присъстват и на културни събития.

V. Контекст/среда на културното наследство и нейното влияние върху културното наследство като фактор за устойчиво развитие на региона – административен, социален, икономически контекст на културното наследство

5.1. Административен и управленски контекст

5.1.1. Областни и общински стратегии и планове за (устойчиво) развитие – в сферата на културата и околната среда

- Областна стратегия за развитие на Област Сливен
- Областна стратегия за развитие на област Велика Търново
- Визия на Община Котел
- Общинска програма за регионално развитие на Котел
- Общински план за развитие 2007 – 2013

В сферата на туризма:

- Общинска програма за развитие на туризма в Община Котел
- Общинска програма за развитие на туризма в Община Елена

5.1.2. Програми и проекти в сферата на културното и природно наследство

Конкретни проекти са посочени в Общинските програми за развитие на туризма в Общините Котел и Елена, по конкретни направления – реконструкция на ценни религиозни и културни обекти и превръщането им в атрактивни обекти за посещение, подобряване на инфраструктурата (обща и специфична) за по-добър достъп до културните обекти, модернизация на експозициите в културните обекти, информационно обслужване, маркетинг и реклама.

5.2. На територията на двете общини активно работят следните общинските институции и организации в сферата на културното и природното наследство, туризъм:

- Постоянни Общински комисии и в двете общини „Образование, култура, вероизповедания”, чиито задачи са определянето на законността и целесъобразността на постъпилите предложения, свързани с нормативната уредба в областта на образованието, културата.

В Общински съвет – Котел съществува и Постоянна комисия по Икономическа, стопанска и инвестиционна политика и общинска собственост, която се занимава и с проблематиката в сферата на туризма.

В община Елена две комисии се занимават с проблематика в областта на туризма:

„Местно самоуправление, нормативна уредба, регионална политика и евроинтеграция”;

„Здравеопазване, социални дейности, работа с деца, младежите, спорта и туризма”.

- Общински администрации – отдел „Култура” в двете общини, Дирекция ”Финансово икономически дейности и европейска интеграция” – Котел и Дирекция „ Хуманитарни дейности” – Елена.

Консултативни съвет по въпросите на туризма в двете общини, както и Експертни комисии по категоризиране на тур. обекти, Ст. Експерт „ТТ”, гр.Елена и Ст.експерт „Туризм”, гр.Котел

- Музеи – Исторически музей – Котел и Музей на Възраждането – Елена – отговарят за опазване на музейните експонати и съхраняването на културно историческото наследство.

- Читалища – съществуват както в общинските центрове, така и по населените места на общините Елена и Котел. Работят в сферата на съхраняване и популяризиране на фолклорното наследство в общините.

5.3. Граждански групи и организации в сферата на културното и природното наследство

- ТД „Чумерна” (лицензирана организация за спорт и туризъм) в Елена;

- Местно гражданско сдружение за опазване на култ. наследство „Академия Раковски”;

- Местно гражданско сдружение за опазване на природното богатство „Фонд за дивата флора и фауна” - Котел

5.4. Бизнес организации в сферата на културното и природното наследство и туризма

- Местен съвет по туризъм, гр.Елена;

- Туристическо сдружение – Жеравна и Информационен бизнес център – Котел.

5.5. Медиян и комуникационен контекст

- Библиотеки – съществуват в общинските центрове, както и малки читалищни библиотеки.

- Печатни материали – Туристическа карта, пътеводител и картички на български език (Елена). Пътеводител, туристическа карта, брошура, туристически каталог, дипляни на български, руски, немски и английски (Котел).

- Видео – Диск “Виртуална разходка из Елена” на български, руски, френски, немски и английски език.

- Интернет-сайтове: www.elena.bg, www.kotel.bg, www.zheravna.hit.bg

5.6. Представяне на туризма

През 2004, 2005, 2006 г. община Котел представя продукта си на туристическите борси в Бургас и София, а община Елена във Варна, София и В.Търново. И двете общини не участват в международни борси и изложения, което се отчита като слабост.

През 2005, 2006 г. и 2007 г. община Елена и МСТ организират и провеждат Контактна туристическа борса „Ваканция четири сезона в Еленския балкан”. Гости са туроператори и медии.

5.7. Икономически контекст

Осигуряване на поминък и заетост чрез културното и природно наследство.

Няма статистическа информация каква част от приходите остават в общността, но и в Котел и в Елена почти 100% от легловата база е собственост на местни лица. Някои от къщите за гости по селата са на външни за „общността” лица. Обектите на допълващата инфраструктура, магазини за сувенири, занаятчийски работилници, магазини за хранителни стоки и др., също принадлежат на хора от общността. По - голямата част от заетите в сферата на туризма също са местни лица. Следователно можем да заключим, че основната част от приходите от туризъм остават в общността.

VI. SWOT Анализ на културното наследство като фактор за устойчиво развитие на региона:

Силни страни:

- Богато културно-историческо наследство (множество музеи, архитектурни ансамбли, музейни експозиции);
- Активно функционираща музейната мрежа
- Съхранени богат и разнообразен фолклор и традиции, достатъчна материално техническа база за неговото представяне и участници, които да го представят
- Общи черти в архитектура, занаяти, традиции в двете общини;
- Възродени занаяти, разнообразие на действащи такива;
- Потенциал в човешки ресурс – майстори занаятчии, специалисти в музейната сфера и фолклора;
- Наличие на Специализирано училище за фолклор в Котел;
- Наличие на заинтересованост за функционално ползване на архитектурното наследство;
- Приемственост между поколенията;
- Добри партньорства между културните институти;
- Наличие на леглова и ресторантска база;
- Наличие на търговска мрежа за сувенири;
- Познат на българския туристически пазар продукт: марките „Елена” и „Котел”;

Слаби страни:

- Недостатъчно проучен и описан етносен фолклор;
- Липса на камерни форми на представяне;
- Липса на технически и финансови средства за представяне на фолклора;
- Липса на квалифицирани ръководители на танцови състави – за гр. Елена;

- Отдалеченост между двете общини т.нар. териториална бариера;
- Липса на структура за създаване, поддържане, популяризиране на един общ продукт „Елена-Котел“;
- Не до там доброто законодателство в културната сфера;
- Обезлюдяване на населените места;
- Липса на развито гражданско общество;
- Безработица;
- Застаряващо население;
- Отдалеченост от основните пътни артерии;
- Ограничен набор атракции и услуги т.е. липса на туристическа анимация, свързана с историческото наследство;
- Недостатъчна реклама на културно историческото наследство, както на националните, така и на международните пазари;

Възможности:

- Опазване и опознаване на културно историческото наследство. Опитът показва, че обекти, които остават затворени за публиката западат;
- Обхващане и систематизиране на всички съществуващи към настоящия момент услуги, обслужващи културния туризъм;
- Популяризиране на съществуващите традиции и фолклор и възраждане на позабравени такива;
- Популяризиране на съществуващите занаяти, възраждане на замиращи занаяти;
- Възможност за обединяване и равнопоставено съотнасяне на няколко приоритетни теми от културно историческото наследство, обобщаването им и превръщането им в единен приоритет с водещо значение;
- Създаване на автентичната среда като материална база за пресъздаване на занаяти и обреди, които сами по себе си ще пресъздадат пълния цикъл от началния продукт /от овчарството/ до крайните на тъкачеството и др. занаяти;
- Достигане до нови пазарни ниши;
- осъществяване на контакти с нови Туроператори и Турагенти;
- Увеличаване посещенията в региона и музеите в частност;
- Осъществяване на професионално образование в различни направления – музейно дело, фолклор, занаятчийство и др.
- Възможност за развитие на бизнеса и допълнителни доходи;
- Подобряване взаимоотношенията и добруването на хората;

Заплахи:

- Отдалечеността между двете общини може да доведе до „разпадане” на продукта след приключване на проекта;
- Опасност от унифициране с други общини, предлагащи сходен туристически продукт;
- Невъзможност на продукта да достигне правилната целева ниша, при неправилна идентификация на клиентите;

VII. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Стратегическата цел е **превръщане на КИН в съществен фактор за социално-икономическо развитие, чрез създаване на устойчив поминък.**

Необходима предпоставка за нейното изпълнение е опазване, съхранение и популяризация на КИН, както и осигуряване на приемствеността му между поколенията. Важен елемент е интегрирането на КИН в региона с предлаганите туристически продукти.

Цели, насочени към устойчиво развитие на региона на основата на културното наследство:

1. Изграждане на добри партньорски взаимоотношения между двете общини;
2. Генериране на конкретни идеи, насочени към конкретни мерки с цел опознаване, съхраняване, възстановяване и развитие на културното наследство (материално и нематериално);
3. Утвърждаване на занаятчийски умения и обредни дейности и предаването им в тяхното многообразие.
4. Интегриране на културно историческото наследство в управлението на региона;
5. Увеличаване популярността на региона вследствие реализацията на конкретни проекти;
6. Достигане до нови целеви партньори и нови пазарни ниши;
7. Увеличаване на туристопотока;
8. Повишаването на интереса, чувствителността и осведомеността на широката публика, и особено на децата и младежите, към културното наследство.
9. Разкриване на нови работни места чрез използването на културното наследство;
10. Взаимстване на полезен опит от общината партньор „информацията е моторът в съвременното глобално общество”;
11. Осигуряване на поминък чрез използването на КИН

VIII. СТРАТЕГИЧЕСКИ ВЪЗМОЖНОСТИ - РЕГИОНАЛНО ЗНАЧИМИ ТЕМИ, ДЕФИНИРАНИ ОТ ФОРУМИТЕ

Регионално значимите теми и целите за всяка от тях са както следва:

„Възрожденска архитектура”

Цели:

- Съхраняване, опазване и реставрация в автентичен вид на възрожденското архитектурно културно историческо наследство в гр. Котел и гр. Елена

- Създаване в реставрираните архитектурни пространства в Котел и в Елена на разнообразни атракциони за посетителите чрез демонстрация на живото КИИ (обреди) и действащи занаятчийски работилници

- Реклама на архитектурното наследство на двете общини

Индикативни дейности, инициативи и проекти за постигане на целите:

- Реставрация на дворното пространство на Кьорпеева къща гр. Котел и музеен комплекс „Даскалоливницата” гр. Елена

- Функционално ползване на реставрираното дворно пространство за дни на обредите и базар на занаятчийската продукция

„Културен туризъм”

Цели:

- Популяризиране на цялостния културен, туристически продукт на Елена и Котел

- Разработване на културни маршрути

- Достигане на нови пазарни ниши и привличане на нови пазарни сегменти

- Повишаване качеството на туристическото предлагане

- Осигуряване на поминък на населението от предлагането на туристически продукти с културна стойност

- Създаване на атрактивен културно-туристически имидж на регион Котел - Елена

Индикативни дейности, инициативи и проекти за постигане на целите:

- Създаване на гид на културно – историческото наследство на Елена и Котел

- Разработване, остойностяване и предлагане на културни маршрути – културен маршрут „Пътя на овцата”

„Фолклор”

Цели:

- Съхраняване на значимото за региона фолклорно богатство, разнообразието на общностите и взаимоотношението по между им.

- Заинтересуваност и толерантност към културното многообразие на етносите от региона Елена – Котел.

Индикативни дейности, инициативи и проекти за постигане на целите:

- Фолклорен празник “Съкровища от културно – историческото наследство на Елена и Котел”

- Изграждане на мрежа от младежки етно студия
- Изготвяне на електронна фолклорна карта

„Художествените занаяти“

Цели:

- Съхраняване и развитие на традиционни занаяти, възраждане на отмерили занаяти
- Утвърждаване на занаятчийски умения и обредни дейности и предаването им в тяхното многообразие
- Активно базово ползване на вещевите културни ценности, писмените доказателства и фотодокументи
- Рекламирање и популяризиране на традиционните занаяти
- Обучение на развиващ личностен ресурс
- Осигуряване на поминък чрез използването на занаятчийството
- Развитие на материалната база
- Постигане на благополучие и добруване на населението в реализиране на уменията и обучението им

Индикативни дейности, инициативи и проекти за постигане на целите:

- Изработване на уеб сайт на занаяти, музеи
- Панаир на обредите и занаятите
- Отворени работилници - обучение на способни младежи в занаятчийство.

Настоящият документ за обща политика е отворен. Веднъж приет, той остава относително постоянен в стратегическата си насоченост цели, но отворен и гъвкав по отношение на мерките и проектите.